

Kamusal Alanların Türkçesizleştirilmesi

Yakınlarda gündemi meşgul eden bir Arapça tabela tartışması vardı. Çok şey söylendi, gündem olmaktan da çıktı. Benim bununla ilgili değinmek istediğim başka bir durum var. Herkesin konuştuğu, üzerine tonlarca laf söylenen konularda yazmayı pek sevmediğim için bu konuyu farklı bir yönüyle işlemek istedim. Belki de insanların artık alıştığı için görmezden geldiği, kanıksadığı bir konu bu. Caddelerde, sokaklarda, kısacası çokça dolaştığımız her yerde, yaşam alanlarımızda Türkçenin günden güne azalmasından bahsediyorum. Bu konu, eskiden yaşlı insanların (“boomer”ların da denebilir) sıkça şikâyet ettiği ama yaşlı insanlar her şeyden şikâyet ettiği için araya kaynayıp önemsizleşen bir konu. Oysa artık önem arz etmeli.

En Çok Vakit Geçirilen Mekân: Kafe

Gençlerin en çok uğradıkları, en fazla sosyalleştikleri alanların başında kafeler geliyor. Sadece gençler değil, çalışan kesim de azıcık farklı insanlar görebilmek, sohbet etmek veya iş çıkışı soluklanmak için buralara geliyor. Ekonomik kriz, yaz ya da kış dinlemeden buralar doluyor. Örneğin şu anda bu yazıyı da bir kafede yazıyorum.

Belimizi büken yağınla sorun varken, devletimizin en temel kurumları ve öteden beri var olan toplumsal düzenimiz bile tehlike altındayken kafelerdeki Türkçesizlik sorununu gündem etmek biraz lüks kaçıyor evet, ama bu önemsiz bir konu değil. Yarının makam mevki sahipleri, önemli işler başaracak iş insanları, ebeveynleri buralarda vakit geçiriyor. Kafede olduğumu söyledim, örneğin şu karşımdaki kızlar ileride çocuklarıyla birlikte birbirlerini ziyaret edecekler. Şurada bilgisayarıyla çalışan kişi ileride belediyenin kütüphanesinde memur olacak. Şurada koca koca kitaplarla vizesine çalışan genç kız, ileride akademisyen olup ders anlatacak. Yanımda fosforlu kalemle her yeri sarıya boyayan esmer arkadaşımız ise öğretmen olup belki de benim çocuğumu yetiştirecek. Kahve makinelerini enstrüman gibi kullanarak kahve şovu yapan top sakallı barista, gelecekte Türkiye’ye yerli bir üçüncü nesil kahve zinciri kazandıracak...

Daha fazla tasvire gerek yok. Buralar gençlerin okuldan sonra, çalışanların da işten sonra en fazla vakit geçirdikleri yerler. Dolayısıyla bu üreten ve üretecek olan kesimin maruz kaldığı Türkçe ya da Türkçesizlik, onların zihin dünyalarını etkiliyor, etkileyecek. En çok vakit geçirilen insanlar gibi en çok vakit geçirilen mekânlar da insanı etkiler.

Kafelerden başka, yine gençlerin çok fazla vakit geçirdiği fastfood restoranları da böyle. Daha “fastfood”un karşılığını bile bulamamışız. Çok bilinen bir döner zincirinin menüsünün fotoğrafı elimde. Bakın menüdeki ürünlerin sıralamasında kullanılan kelimeler şöyle: Small, Medium, Large, XLarge. Mozarelladan yapılan çubuklara da “Mozarella Stick” denmiş, çubuk değil. Buna “küçük, orta, büyük, en büyük” yerine İngilizcelerin yazılması estetik açıdan da iğrençtir. Bu şablon çoğu döner zincirinde böyle. Pizzacı ve hamburgercilerde de durum aynı.

Her konuda yerli ve millilik dersi veren devlet büyüklerinin kaçtı böyle konularla ilgilenir? Yeterince ilgilenen olsa bu duruma düşmezdik herhalde. Oysa bana göre milliyetçilik; öncelikle halkını refah ve huzur içinde yaşatmak için çalışmak, sonra da kültürü (dili, tarihî eserleri vs) muhafaza etmekten geçer. Bizim gibi, milliyetçiliğin masa başında icraat halinde değil de kameralar önünde, kürsülerde ve klavye başında icra edildiği ülkeler bu konuları hiç önemsemedikleri için kültürleri zamanla zayıflar. Sonra da oturup “Batı emperyalizmi kültürümüzü mahvetti” diye ağlarlar. Oysa Batı’nın bize düşman olmasına bile gerek yoktur, kendimiz varken. Namık Kemal’in “Bize bizden büyük olmaz düşman”

dediği yere geldik. Batı, kültürümüzü yıkmak için yedi koldan saldırırsa bizim kendi kültürümüze verdiğimiz zararı veremez. Sulanmayan çiçeğin kaderi çürümek olduğu gibi korunmayan kültürün kaderi yok olmaktır. Bu açık. Bunu bilmek için tarihçi, sosyolog olmaya da gerek yok.

“Türkçesi Varken”

Ben Türk kültürünü yaşatma endişesi taşıyan sıradan bir vatandaş olarak kafe ve restoranlardaki Türkçesizlikten son derecede rahatsızım. Hayalci biri değilim; Starbucks, Burger King, McDonalds gibi küresel şirketlerin isimlerini Türkçeleştirelim demiyorum. Öte yandan Türkçeye “çoktaaaan” girmiş bazı yabancı kelimeler için de iş işten geçmiştir, hala okullarda “Türkçesi Varken” panolarında “rampa değil yokuş, kriter değil ölçüt, kampüs değil yerleşke, anons değil duyuru” gibi saçma sapan, yaptım demek için yapıverilmiş ifadeler görür ve şaşırırım. Her gün yığınla yeni yabancı kelime dilimize girerken bunlar mı kaldı yani? Ziya Gökalp’ın dediği gibi: “Türkçeleşmiş Türkçedir.” Böyle yüzlerce, binlerce kelime var ki çoktan dilimize girdi. Geçti artık. Bunları değiştirmekle uğraşmak yerine son birkaç yıldır dilimize girmeye çalışan yabancı kelimelere odaklanmak gerek. Türk tarihi, hepsini kurtarmaya çalışırken hepsinin kaybedildiği vakalarla dolu. Dil meselesinde de böyle.

Demek istediğim sadece şu: Tamam, marka isimlerini değiştiremiyoruz, hadi özel ürün isimlerini de değiştiremiyoruz ancak menülerdeki, kafe ve restoran içindeki isimleri neden Türkçeleştirmiyoruz? Örneğin “latte” özel bir içecek adıdır, “macchiato” özel bir içecek adıdır, Batılıların “baklava” ve “yoğurt”u aynen almaları gibi bunları bu şekilde kullanabiliriz ancak menülerdeki “iced white chocolate”, “filter coffee”, “strawberry bubble”, “medium döner”, “xlarge hamburger” gibi isimleri çok rahat Türkçeleştirebiliriz. “Buzlu beyaz çikolata”, “filtre kahve” demekle kimsenin bir tarafı düşmez. Yerliliğiyle övünen bir kahve zincirimiz var, marka adının bile yabancı dilde olması şöyle dursun, kafesindeki menüde ve duvarlardaki uyarı levhalarında dahi Türkçe kelime neredeyse bulunamıyor. Personel odasında “staff” yazıyor, menüde “Siyah Türk çayı” yok, “Black tea” var. “Filtre kahve” bile “filter coffee” olarak yazılı, İngilizceden Türkçeleşmiş “filtre” kelimesi bile kesmemiş. Öte yandan, yabancı bir kahve zincirinin buradaki kahve menülerinde bu “filter coffee”, tam tersine “demlenmiş kahve” olarak geçiyor. Türkçe oranı bizim yerli kahvecimizinkinden daha fazla. Bu da ancak Türkiye’de görülebilecek komikliklerden biri.

Gönüllüce Sömürgeleşmiş Bir Ülke

Sömürgecilik, emperyalizm gibi kavramlar yıllarca ulusalcılar tarafından sıkça kullanıldı, küreselleşme yıllarının azgınlığından olsa gerek, bu kavramlar hiç umursanmayıp eskidi gitti. Oysa bu kavramların önemi bugün ortaya çıkıyor.

Çayı, kahveyi, menüdeki özel isim olmayan ifadeleri Türkçe yazmakla mekânın değeri düşmez. Olsa olsa özentili vatandaşlarımız bu “cool” tavırlarından taviz vermiş olurlar. Eh, kültürüne sahip çıkan bir millet olmak için o kadarcık “fedakârlık” da oluversin.

Resmî dili Türkçe olan, 86 milyonun Türkçe bilip konuştuğu bir memlekette menülerin, ürün isimlerinin, tabelaların İngilizce olmasının ne kadar aşağılık bir durum olduğunu anlamak için 30 saniye düşünmek yeter. Ancak gönüllü olarak sömürgeleşmek isteyen bir memleket böyle gündelik yerlerde başka ve “üstün” bir milletin dilini kullanır. Türkçesini yazınca herkesin anlayacağı bir menü hazırlamak varken kimsenin söyleyemediği, söyleyemediği için utandığı İngilizce menü yazmak son derece aşağılık bir harekettir. Önce bunun adını koyalım. Bu estetik açıdan iğrenç, toplumsal açıdan aşağılık bir harekettir. Görene “altı kaval üstü şeshane” dedirtir.

Bir Türk olarak, örneğin bir Arap ülkesine gittiğinizi ve onların kendi dillerini boş verip tabela ve menüleri Türkçe yazdığını düşünün. Turist mekânlarından bahsetmiyorum, herkesin kullandığı esnaf dükkânlarını kastediyorum. O millete saygınız artar mı?

“Vatandaş Türkçe Konuş”

Aslında böyle konularda devlet müdahalelerini pek doğru bulmam zira bu işleri devletler değil, halk yapmalı, halk dert edilmeli ve istemelidir, ideal olan budur. Halk kendi kültürünü kendi korumalıdır, millet böyle olunur. Ancak sokağa, sosyal medyaya, televizyona baktığımız zaman kimsenin böyle dertleri olmadığını, bunları dert edenlerin de aslında siyasi kaygılar taşıdığını ya da çağ dışı şeyler önerdiğini görüyoruz. Sadece millî kültürü koruma kaygısıyla konuşan, yazan çizen çok az insan var, onları da kimse dinlemiyor zaten.

Biz kendi kurduğumuz güzel şehirleri, evleri, içinde yaşadığımız yemyeşil çevreyi bile yıkıp çirkin çirkin binalar ve şehirler kumuş bir millet olarak böyle kültürel konularda hassasiyet göstermediğimiz için iş yine devlete kalıyor, acı gerçek bu. Hele şu buhranlar döneminde yoksulluk derdine düşmüş milletimizden böyle hassasiyetlere riayet beklemediğim için çaresizce kahve zincirlerinin bu konuya dikkat etmesini rica etmekten, olmazsa ilgili mercilerin bu konuda teşvik edici bazı uygulamalar başlatmasını istemekten başka bir şey yapamayacağım. Belki gençlerin organize olup eskiden olduğu gibi bir “Vatandaş Türkçe Konuş” hareketi başlatması da iyi olacaktır ki en ideal yol da budur. Her ne şekilde olursa olsun, bu rezil durum değişmeli. Kendi kültürünü kendisi bozan milletler arasında çoktan yerimizi aldık. İnsan caddeye çıkınca, kafelere restoranlara girince, marketlerden alışveriş yaparken kendisini bir sömürge toprağında hissediyor.

Eski bir reklamda, “Sandığımızdan daha çok Fransızca biliyorsunuz” deniyor ve Türkçeye geçmiş Fransızca kelimeler veriliyordu. Bunun gibi aslında sandığımızdan daha çok İngilizce biliyoruz çünkü gönüllü olarak sömürge gibi yaşamak hoşumuza gidiyor.

İlker Doğan, "Kamusal Alanların Türkçesizleştirilmesi"

<https://www.fikirtepedi.com/dil/kamusal-alanlarin-turkcesizlestirilmesi/>

(Yayın Tarihi: 9 Haziran 2024).